

Årringen 2016–2017

Annual Review No 20–21 of The Arboretum &
Botanical Gardens, University Museum of
Bergen, The University of Bergen

ISSN: 0809-5213

Journal home page:

<https://www.uib.no/universitetshagene/66488/%C3%A5rringen>

Du store kineser – enda flere rhododendron-arter

Per Magnus Jørgensen, Avdeling for naturhistorie, Universitetsmuséet i Bergen,
postboks 7805, 5020 Bergen (e-post: per.jorgensen@uib.no)

To cite this article: Jørgensen, P.M. 2018. – Du store kineser – enda flere
rhododendron-arter. – *Årringen 2016–2017* (20–21): 31–44.

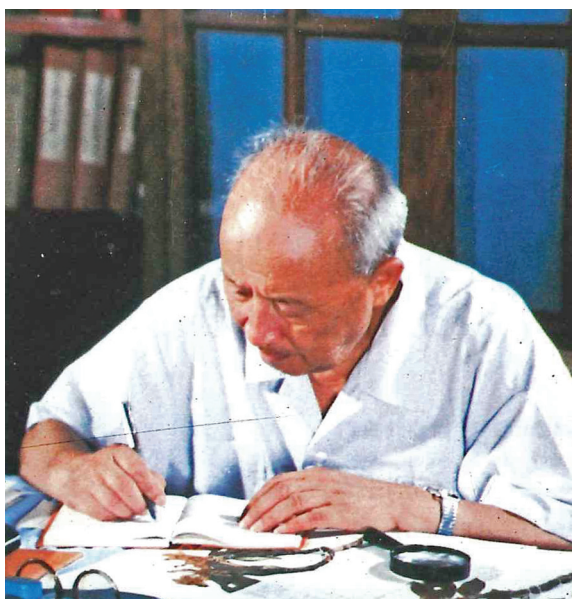
Published May 2018

Du store kineser - enda flere rhododendron-arter

Per M. Jørgensen, Avdeling for naturhistorie, Universitetsmuséet i Bergen, Postboks 7800, N-5020 Bergen (per.jorgensen@uib.no)

Rhododendron er en kjempestor slekt som er vidt utbredt med mange arter (Jørgensen 1996). De fleste som dyrkes her i landet (og ellers i Vesten) kommet fra Kina. Merkelig nok er de fleste beskrevet av européere, og da særlig av britiske botanikere. De har derfor fått tradisjonelle europeiskbaserte latinske artsepetit. I det siste er det imidlertid dukket opp en del arter med "vanskelige" kinesiske navn. Disse er beskrevet av kinesere relativt nylig (Fang et al. 2005). Grunnene til dette er flere. Utvilsomt var rhododendron kjent blant kinesere langt tilbake i tid (det sies tilbake til Han-dynastiets tid, 200 f.Kr.–220 e.Kr.). De finnes omtalt i gamle skrifter og er avbildet i eldgamle illustrasjoner. Som hageplanter var det imidlertid hovedsakelig de små elegante artene i *Tsutsusi*-underslekten som nok passet best inn i den kinesiske hage tradisjonen (*Rh. simsii* Planch. og dens nærmeste slektninger). Et påtakelig unntak var *Rh. fortunei* Lindl. som Robert Fortune (1812–1880) introduserte til britiske hager fra en kinesisk planteskole i 1855.

Det tok tid før den vitenskapelige botanikken utviklet seg i Kina. Det første verk som brukte linneansk nomenklatur kom så sent som i siste halvdel av 1800-tallet. Det kom til å bli de franske jesuittmisjonærene som fra midten av 1800-tallet forsynte botanikerne i Paris med materiale disse så beskrev i faglitteraturen. Den første og fremste av dem var Père Armand David

Professor Wenpei Fang ved sitt arbeidsbord i Chendung på 1980-tallet (fotograf ukjent).

Betydningen av Hookers verk vises tydelig her når Frank Kingdon-Ward sammen med sin kone Jean studerer en av de flotte tegningene (fotograf ukjent).

fart i denne prosessen ble det først etter at engelske 'plant hunters' kom inn i bildet. Selv om der er tidligere eksempler fra engelskmennenes kolonisering av regionen, helt tilbake til 1790-tallet, kan man nok sette startpunktet for denne utviklingen ved J.D. Hookers ekspedisjon i Himalaya. Han publiserte i 1848 en vakkert illustrert bok fra den, som sammen med ønsket om planter til de engelske landskaphagene, ledet til en strøm av ekspedisjoner til Himalaya-regionen, inklusive Tibet og det vestlige Kina, og derfra ble det beskrevet og innført i dyrkning hundretalls av arter. Andre deler av Kina ble mindre intensivt undersøkt, og det er hovedsakelig derfra kinesiske botanikere i de siste årene (fra 1930-tallet) har beskrevet flere nye arter som de har gitt kinesiske navn etter steder eller personer. Disse ble ikke innført i kultur, i alle fall ikke i Vesten, og er først nylig blitt tilgjengelige slik at de har kunnet testes på Milde. Noen har allerede vist seg å være gode tilskudd til våre hager, og å være veldefinerte arter, til tross for at mange av disse navnene altfor ofte er blitt ført opp som antatte synonymer til eldre navn av arter man kjente bedre, mest på grunn av manglende kunnskap.

Den første kinesiske botaniker som beskjeftiget seg spesielt med slekten var Hsen-shu Hu (1894–1968) på 1930-tallet, men den fremste pioneren blant kinesiske *Rhododendron*-ekspert var Wenpei Fang (1899–1983). Han var utdannet som botaniker

(1826–1900) som kom til Kina i 1862, og som først oppdaget at *Rhododendron*-slekten var rikt representert i Kinas flora (Kilpatrick 2014). Han sendte materiale til Adrien Franchet (1834–1900) i Paris, botanikeren som navnga et stort antall arter på den tiden. Men riktig

Remi A. Nielsen (i midten) under en ekspedisjon i Kina i 2003 (foto: Bård Ranheim).

ved Nanjing-universitetet, og spesialiserte seg etter hvert innen *Rhododendron* og oppsøkte faktisk Edinburgh på 1930-tallet, stedet der slektens systematikk var utviklet. Her tok han også doktorgraden i 1937 på et arbeide om de bladfellende artene og returnerte til Kina, der han ble professor i botanikk ved Sichuan-universitetet i Chendung. Han og hans elever har beskrevet de fleste av de nedenfor nevnte artene, men de er først blitt brakt i dyrkning for få år siden, og de fleste kom ikke med i min oversikt over det vi dyrker på Milde (Jørgensen 2012–2014; 2014; 2016). Mange av dem ble introdusert til Vesten av nordmannen Remi A. Nielsen og hans danske kollega Jens Nielsen etter deres felles ekspedisjoner til avsidesliggende deler av Kina.

Artene

Rh. balangense Fang (bilde neste side) er en merkelig art som det har vært vanskelig å plassere i gruppe med andre arter. Argumentene har vekslet mellom seksjonene *GRANDIA* og *TALIENSIA*. Mye tyder på at den kan være en stabilisert hybrid mellom arter i de to gruppene. Hvorom allting er, så blir den med tiden et lite tre og har rosagule blomster i mangeblomstrete, løse klaser. Den kommer fra Wollongdalen i det vestlige Sichuan, som nok er mest kjent for sitt panda-reservat, men som også har mange rhododendron-arter. Arten forekommer på 2500–3500 meters høyde, hvilket tyder på at den vil være hardfør nok for vår region. Våre planter som kommer fra frø innsamlet av Jens Nielsen i Sichuan, har hittil klart seg ganske bra, men er ennå for unge til at de har blomstret. Imidlertid blomstrer den villig hos O.J. Larsen i Ålesund der den trives utmerket.

Rh. balansense
i full blomst
på en 10 år
gammel plante
i Ålesund. (foto:
Ole J. Larsen).

Rh. changii Fang er en liten, merkelig, gulblomstret art som faktisk tilhører den lite hardføre MADDENIA-seksjonen som det er vanskelig å få til på så nordlige breddegrader som våre. Den vokser heldigvis på høyder mellom 2500–3000 m i den sydøstlige Yunnan-provinsen, ofte oppe i trærne, men iblant også på fuktige torvkledd skrenter. Der ble den samlet av Cox & Hutchinson (CH 7186) og introdusert i Europa i 1995. Vi var så heldige å få tak på noen planter som har trivdes fortreffelig, og som foruten de nydelige gule blomstene også har dekorative, kraftige, elliptiske blad med hår i kantene.

Rh. chihsinianum Chun & Fang var det navn en kinesisk ekspert satte på en merkelig plante som ble samlet i Lao Jing-fjellene på grensen til Vietnam (CH 7189), og under dette navn (senere oftere kalt *Rh. serotinum* aff.) ble den tilgjengelig i Vesten. Men

Rh. changii i
blomst i Ålesund
(foto: Ole J.
Larsen)

nærmere undersøkelser viser at dette nok er en hittil ubeskrevet art. Den har klart seg overraskende bra på Milde, til tross for de store frostskaedene den fikk vinteren 2010. Med sin gode vokseform, den er mindre "leggy" enn sine nærmeste slektninger, virker den å kunne bli et verdifullt tilskudd til våre hager (se Jørgensen 2016).

Rh. "chihsonianum" (CH 7189 = Rh. serotinum aff.) i artssamlingen på Milde (foto: Terbi Pousi).

Rh. huanum i artsamlingen på Milde (foto: Terhi Pousi).

Rh. haofui Chun & Fang er neppe en plante av større interesse i vår region fordi dens nyvekst starter så sent på høsten at den lett blir et bytte for frost før skuddene er modne. Dette er en art i ARGYROPHYLLA-gruppen fra det sydøstlige Kina fra så lave nivåer som 1000–1500 m. Det er neppe noe stort tap at den har det vanskelig i våre hager, siden den har smale, hengende blad som ofte blir klorotiske. Det finnes jo både hardførere og vakrere arter i den gruppen (min favoritt er *Rh. insigne*). Vi har forsøkt den på Milde (Guiz 75), men som ventet trives den ikke, selv om det rare navnet betyr 'Lykkefunn' på kinesisk.

Rh. huanum Fang har derimot vist seg å være forbausende veltilpasset til klimaet på Milde. Forbauselsen skyldes at den er fra 2000 m høyde i Sichuan-provinsen, men erfaringene fra Skottland om at arter fra så langt øst som kommer fra 2000 m høyde, klarer seg godt, stemmer heldigvis. For dette er en spesiell og uvanlig plante med stive, smale, noe hengende blad. Dessuten har blomstene en uvanlig rosafolett farge. Arten er oppkalt etter pioneren Hsenshu Hu (se innledningen). Vårt materiale ble samlet i Sichuan-provinsen av Cox & Hutchinson (CH 7073 og 7049) i 1995.

Rh. huidongense Ming er en art i PARISHIA-gruppen som er kjent for sine praktfulle røde blomster. De vokser stort sett i lavlandet og er lite hardføre hos oss. Gode hageplanter er de kun i deler av New Zealand og det sydligste England. Men denne arten som kommer fra 2800–3000 m høyde i Sichuan-provinsen har klart seg uten problem de par siste vintrene i våre samlinger. Den ble samlet på 3153 m i denne provinsen av

Rh. maoerense
i artssamlingen
på Milde (foto:
Terbi Pousi).

Remi A. Nielsen (RAN 361), og er en av deres mest spennende introduksjoner som det skal bli interessant å følge utviklingen av (den har enda ikke blomstret i Norge!).

Rh. maoerense Fang & Li er ikke oppkalt til ære for formann Mao, men etter Maorifjellene i Guangxi-provinsen som ikke har vært spesielt kjent for sine *Rhododendron*, og som ikke mange av de europeiske plantesamlerne besøkte. Provinsen ligger i Sørøst-Kina, men fjellene rager delvis over 2000 m høyde, noe som lover godt for hardførhet på *Rhododendron* derfra. De første plantene vi fikk til Milde i 2006 trivdes og vokste raskt, og viste tydelig at det var en treaktig art vi hadde med å gjøre, nær beslektet som den er med bl.a. *Rh. calophytum* Franch. i FORTUNEA-serien. Høsten 2011 dannet den kjempestore blomsterknopper som etterhvert minner om små kongler, og neste vår viste de seg i all sin prakt, store, åpne, rosa klokker som duftet! Dette var en overraskelse for oss ettersom vi trodde den skulle ha hvit-rosa små klokker! Men vi har materiale fra den første introduksjonen til Vest-Europa (AC 4207). Den andre overraskelsen var at bladene høyst varer to år, og gulner fort med brune flekker, hvilket gjør at planten ser litt naken og utrivelig ut når den ikke blomstrer, men da er den et syn! Det gode er at den virker helt hardfør.

Rh. mianningense Zhao er en nylig beskrevet gulblomstrende art i seksjonen LAPONICA fra Sichuans vestlige fjellområder. Der ble den samlet av Remi A. Nielsen og

Rh. mianningense slik den blomstret i Botanisk hage, Oslo (foto: R.A. Nielsen).

Jens Nielsen nylig og innført til Vesten. Den har blomstret i Botanisk hage i Oslo, og det er grunn til å tro at den vil være hardfør her i landet siden den kommer fra over 3000 m. Plantene på Milde (RAN 674) klarer seg fint, men er for unge (fra 2012) til å ha kommet i blomst, men det har altså skjedd i Botanisk hage i Oslo. Siden den er en av de få gulblomstrende i gruppen, kommer den sikkert til å bli ettersøkt og populær, også i foredlingsarbeidet. *Rh. rupicola* W.W. Smith har to gulblomstrende varieteter, hvorav vi har den ene, var. *chryseum*. Men den nye arten synes på mange måter å stå nærmere den sjeldne, lite kjente *Rh. flavidum* Franch. som den skiller seg fra bl.a. på skjelltypen på bladundersiden, og så vokser den delvis som epifytt oppe i trærne (Nielsen 2015), hvilket er meget merkelig for en art fra denne seksjonen. Dette har fått noen til å plassere den i sect. MADDENIA (selv Cox 2016 antyder dette), hvilket ikke passer med dens karakterer og utbredelse. Voksemåten burde indikere at den kan være vanskelig i dyrkning og kreve meget god drenering. Foreløpig har vi sett lite til dette mulige problemet, kanskje fordi denne innsamlingen er gjort på en plante som vokste på bakken. Det er også mulig at den er beslektet med den merkelige japanske *Rh. keiskei* som for tiden plasseres i TRIFLORA-gruppen der den virker som et fremmedelement. Det trenges åpenbart nærmere studier av slektskapsforholdene nå som det er dukket opp en ny gulblomstret lepidot art.

Rh. pingianum Fang er en noe uklar art i ARGYROPHYLLA-gruppen. Den skiller seg hovedsakelig fra den gruppen på de bredere bladene med kraftig rødbrun hårbekledning under, og så er de elegante blomstene kraftigere rosa når de springer ut, noe som er en fordel sett med en hageeiers øyne. Den er også bra hardfør og blomstrer rikelig i våre samlinger. Den stammer som mange av Fangs arter fra Sichuan-provinsen der den ikke er uvanlig i skoger på 2000–3000 m. Den typen vi har er fra Emei Shan (KR 184) og mangler den karakteristiske behåringen på bladene, hvilket understreker problemene med avgrensingen av disse artene. Mye tyder på at den helst bør regnes blant de mange underartene som er oppstilt, nettopp basert på behåringstypene.

Rh. pingianum i
artssamlingen på
Milde (foto: Terhi
Pousi).

Rh. platypodum Diels er et unntak fra alle med kinesiske navn, men som i likhet med disse først nylig er kommet i kultur på grunn av sin sjeldenhet. Den ble oppdaget i det sydvestre Sichuan av en østerriksk ekspedisjon (Bock & A. von Rosthorn) i 1891. Den er med her som en spennende slektning til *Rh. yuefengense*. *Rh. platypodum* blomstret for første gang hos oss i 2015. Også denne hadde en stor karakteristisk knopp som sprang ut til store rosa, litt hengende klokker som holdt seg lenge i den påfallende tette klasen. Men det er nok det flotte bladverket som

Rh. platypodum i blomst for første
gang i artssamlingen på Milde i
2015 (foto: Terhi Pousi).

Rh. platypodium med sitt karakteristiske bladverk sett ovenfra (foto: Terhi Pousi).

og A. von Rosthorn). Den ble imidlertid ikke introdusert i dyrkning før i 1999 av Peter Cox. Våre planter stammer fra hans innsamlinger av frø i Jinfo Shan i Guizhou-provinsen (se Cox & Hutchinson 2008).

Rh. qiaojiaense Gao & Li er en art i det vanskelige *Rh. decorum* Franch.-komplekset og har en svært lokal utbredelse i det område den er oppkalt etter i Yunnan-provinsen på omkring 3000 meters høyde. Den burde være hardfør nok for vår region, og ser faktisk ut til å trives bra. Vårt materiale er JN 0903, og det har ikke blomstret ennå. Den er nok mer hardfør enn de fleste introduksjoner av *Rh. decorum*, en art vi har hatt problem med å lykkes med (unntatt SBEC 1059, se Jørgensen 2012-2014). Men Ole J. Larsen har fått den nye arten til å trives og blomstre i Ålesund, da riktignok fra en annen innsamling (AC 1041).

Rh. tsaii Fang er en dårlig forstått art i den vanskelige LAPPONICA-gruppen, Den er beslektet med den variable, buskformete *Rh. hippophaeoides*, men er lavere med mindre, elliptiske blad og forskjeller i støvbærerne. De kan være vanskelig å skille fra

Rh. qiaojaense i
blomst i Ålesund
(foto: Ole J.
Larsen).

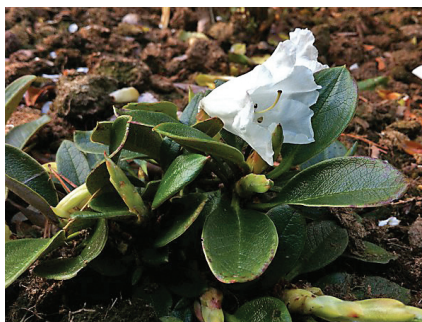

hverandre, også fordi hybrider synes å være vanlige i regioner der de møtes. En av disse har vært solgt som *tsaii* aff., og er en god hageplante som viser hybridvigør. Den burde gis et kultivarnavn. Vi har C&H 7022 fra Daling Shan i Sichuan. Den ekte planten har vi nylig fått i dyrkning (JN 11034), og kan derfor ikke si annet enn at den virker lovende med vakre blek-fiolette blomster, men er neppe enklere eller mer spektakulær enn andre av sine nære slektninger. Begge disse er fra ca. 3000 m i grensetraktene mellom Yunnan- og Sichuan-provinsene og klart hardføre i vår region.

Til høyre Rh. tsaii aff. i blomst i artssamlingen på Milde (foto: Terbi Pousi) og til venstre Rh. tsaii, den ekte arten i blomst i Kina (foto: J. Nielsen).

Rh. yaoshanense blomstrende i Danmark
(foto: Jørgen Rise).

Rh. yaoshanense Gao & Zhang er en liten lav, tettvoksende art fra fjellet Yao Shan i Yunnan. Den tilhører de vanskelige fjellformene i TALIENSIA-serien, som virker å krysse seg livlig med hverandre og danne lokale populasjoner. Dette er en av dem. Det er en kompakt, lav, nærmest krypende art hvis hovedverdi er som bladplante da blomstene er ganske uanselige hvit-rosa og kommer først etter lang tid i dyrkning. Vi har foreløpig ikke sett noe til dem på Milde, men våre planter (NN0914) har bare vært hos oss i tre år. De ser ut til å

trives, hvilket man kan vente av en art fra ca. 2000 m høyde. Cox (2016) mener at den vil være enklere i dyrkning, enn sin meget ettersøkte, langsomtvoksende slektning *Rh. prunum* Tagg & Forrest, ettersom den viser mer livskraft.

Rh. yuefengense G. Z. Li er den store stjernen blant disse nye kineserne. Det er en plante som skapt for våre hager: blomstervillig med vakkert bladverk, tett vekst og god hardførhet. Den tilhører FORTUNEA-seksjonen, men ulikt de fleste der kommer den i blomst allerede etter 2–3 år og holder seg lav og tettvoksende, slik at den med tiden blir bredere enn høy. Blomstene er blekrosa og klokkeformete. Den stammer fra Guangxi-provinsen der den er en lokal endemisme som vokser på ca. 2000 m høyde.

Rh. yuefengense blomstrer for første gang på Milde (foto: Terhi Pousi).

Rh. ziyuanense i blomst i Ålesund i O.J. Larsens hage (foto: O.J. Larsen).

Dette er en oppdagelse som kan sammenliknes med da den japanske *Rh. yakushimanum* ble introdusert til Vesten, og jeg forventer at det likeledes vil gjøres mange nye sorter med utgangspunkt i denne nyoppdagelsen.

Rh. ziyuanense Tam stammer også fra Guangxi-provinsen på ca. 2000 m høyde, men ser likevel ut til å klare seg bra på Milde (AC 5211). Den kommer også fra Maori-fjellkjeden og er en nokså lav og tett art med spisse, smale blad som minner om den man finner i *IRRORATA*-seksjonen, noe Cox (2016) også antyder ved å plassere den nær *Rh. annae* Franch., men den har hittil vært regnet til *MACULIFERA*. Den blomstret første gang hos oss i juni 2017.

Etterord

Man bør ikke bli forbauset om det dukker opp flere arter med merkelige kinesiske epitet etter hvert. Jeg vet om minst et snes som ikke er kjent i dyrkning, og flere kan dukke opp etter hvert som de mest utilgjengelige fjelltraktene blir undersøkt. I senere år har man fulgt fjellkjedene i Yunnan sørover inn i Vietnam, og der er det blitt oppdaget flere flotte arter.

Takk

Jeg står i stor takknemlighetsgjeld til min venn Remi A. Nielsen, Oslo, som ikke bare har gitt opplysninger og sendt meg fotografier av mange av de behandlede artene, men som også selv har innsamlet frø av dem på utilgjengelige steder i Kina, og har introdusert artene til Vesten. Terhi Pousi, Milde, har som vanlig generøst assistert meg ved skrivningen og har levert bilder fra våre samlinger. Ole Jonny Larsen, Ålesund, har også velvilligst bidratt med bilder. Takk til dere alle, også til Arboretet som gjennom mange år har gitt meg muligheten til å fordype meg i denne fascinerende slekten ved å la meg

få etablere og utvikle samlingen på Milde. Jeg anser med dette at oppgaven er fullført, enda det nok vil kunne dukke opp nye introduksjoner senere, noe jeg håper Arboretet vil kunne følge opp.

Litteratur

- Cox, K. 2005. – *Rhododendrons and azaleas*. – Crowood Press, 240 s.
- Cox, P.A. 2016. – Rhododendron introductions since 1980. – *Rhododendron Species 2016*: 75-88.
- Cox, P.A. & Hutchinson, P. 2008. – *Seeds of adventure. In search of plants*. – Garden books, 415 s.
- Fang, M., Fang, R., Fang, R. He, M., Hu, L., Yang, H. & Chamberlain, D.F. 2005. – *Rhododendron*. – pp. 260-455 in *Flora of China* vol. 14.
- Fang, W. 1985. – *Sichuan Rhododendrons of China*. – Science Press, 345 s.
- Hooker, J.D. 1848. – *The Rhododendrons of Sikkim-Himalaya*.
- Jørgensen, P.M. 1996. – *Rhododendron i Det norske arboret på Milde*. – Fagbokforlaget, 263 s.
- 2012-2014. – Erfaringer fra artssamlingen av Rhododendron i Det norske arboret. I-III. *Årringen 2011* (15): 4-60; *2012* (16): 4-118; *2013* (17): 4-39.
- 2014. – Tre storbladete kjemper under observasjon på Milde. – *Lapprosen* 17(2): 4-5.
- 2016. – Rik blomstring hos duftende Rhododendron-kjemper. – *Årringen 2015* (19): 25-32.
- Kilpatrick, J. 2014. – *The fathers of botany. The discovery of Chinese plants by European missionaries*. – Kew publishing, 255 s.
- Larsen, O.J. 2011. – *Rhododendron i Norge*. – Licentia, 275 s.
- Nielsen, R.A. 2015. – Jakten på en mystisk, gulblomstrende rhododendron i Sichuan. – *Lapprosen* 19 (4): 4-5.